

dvanástich *braccií* a Leonardo na ňom pracoval vyše päťnásť rokov.

Uvedené kolosy som vybral ako vzor iba čiastočne pre ich obrovský rozmer; vybral som ich najmä preto, že ako sedem divov sveta – keby sa Júliusov náhrobok realizoval, bol by ôsmym – boli zamýšľané vyvolávať pocity údivu a úcty, ku ktorým prispieva aj ich miera. Niečo je kolosálne, napríklad, len preto, že zdorazňuje obmedzenia tých, ktorí ho prežívajú. Je to možno preto, aby sa zviditeľnil rozdiel medzi nimi samými a ich témami, ktoré vládovia sami reprezentovali ako kolosálne, ako je to v portrète seďiaceho Konštantína, vysokého vyše tridsať stôp, zvyšky ktorého nás ešte stále udivujú pri návšteve Ríma.

Ale idea vznešenosti musí znamenať čosi viac než veľký rozmer: „Pripisujem malú dôležitosť fyzikálnemu rozmeru,“ napísal raz logik Frank Ramsey. „Nepripisujem si žiadnu zásluhu na tom, že vážim takmer sedemnásť kameňov.“¹³ Je teda ľahké pochopiť, prečo Kant – alebo Burke – cítil, že musí dodať dojem strachu ako ďalšiu podmienku. Literárnymi vzormi Longina však boli *Iliás* a veľká poézia Sapfó a ani jeden z nich nie je hrôzostrašný. Ak však máme umelecké ambície, môžu nám pripomínať naše obmedzenia a domnievam sa, že pocit údivu sa spája práve s takýmto obmedzeniami. „A neprestajne sa pozerali a ich údiv stále narastal, že jedna malá hlava môže uniesť všetko, čo vedel,“ napísal Edward Arlington Robinson o dedinskom zázraku. Kant uvádza takéto úvahy v jednej z jeho formulácií: „Vznešené je to, pri čom už čira možnosť si to myslieť dokazuje schopnosť myslieť, presahujúcu akékoľvek meradlo zmyslov.“ Domnievam sa, že krásna Heleny Trójskej bola vznešená práve v tomto zmysle. V treťom speve je veľmi dojímavá pasáž, keď Helena opúšťa svoje tkanie a odchádza k bránam Tróje pozorovať bojovníkov, ktorí sa na chvíľu zastavili, než jej manžel Menaleos a milenc Alexander o ňu zviadli boj. Starci Tróje práve zasadali, „no len čo zbada-

¹³ Kameň (*stone*) je britská jednotka hmotnosti (asi 6,35 kg). Pozn. prekl.

li, že Helena prichádza k veži, šeptom si jeden druhému vraveli okridlené slová: „Nemožno veru ni Trójskych, ni Achájcov holení krásnych tupí, že dlho znášajú trampoty pre takú ženu, lebo sa podobá veľmi, čo do tváre, bohyniam večným.“¹⁴

Dokážeme si predstaviť, že ktosi bol taký krásny ako Helena, nedokážeme si však predstaviť jej krásu. Práve to je jeden z prenikavých rozdielov medzi slovami a obrazmi. Podobne môžežeme vlastniť obrazy rhodského kolosu, no žiadny obraz nám nie je schopný ukázať jeho veľkosť. V najlepšom prípade si predstavíme jeho mieru tak, že nám ukáže množstvo drobných ľudí pri jeho základoch, ako to urobil Piranesi, keď chcel prezentovať monumenty Ríma ako úžasné. To nás však vracia späť k obmedzeniam umenia, ako ho chápal Kant. Keďže vznešenosť je vo vnútornom vzťahu k rozmeru, teda k rozľahlosti, nemožno ju zobraziť. To je jeden z problémov týkajúcich sa Newmana. Katalógové reprodukcie jeho charakteristických maliieb nedokážu ukázať ich rozmer a už vôbec nie ich vznešenosť. Musíte byť pred nimi, a vlastne dosť blízko k nim, ak ju chcete zažiť. Ale ani tu nie je strach súčasťou zážitku. Mám taký dojem, že jeho hodnota v tom druhu náhradného strachu, aký mal Kant a špeciálne Burke na myslí, zohráva úlohu v ľudskej zábave – v straidelných poviedkach, filmových hororoch, hrôzostrašných jazdách v zábavných parkoch, teda „lacných vzrušeniach“ ako takých. Môžu existovať prípady, keď zážitok vznešeného obsahuje strach ako čiastkový pocit, ten však nie je súčasťou pojmu, ako je ňou sám údiv. Napokon, ani hviezdnaté nebo nad nami, ani morálny zákon v nás nevyvolávajú strach, keď ich kontempľujeme. Len tak na okraj, strach naďalej zohráva úlohu, okrem iných vecí, v postmodernej teórii vznešeného rozvinutej Lyotardom, ktorý o diskutovanom pociť hovorí ako o „prímеси strachu a exaltovanosti“. Človeku neostáva nič iné, len sa diviť

¹⁴ Citované podľa slovenského prekladu Miroslava Okála – Homéros: *Iliás* (Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1986). Pozn. prekl.